PPHVA/6093/07.01.02.04/2024 11.3.2024

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta

StV@eduskunta.fi

HE 2/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi hyvinvointialueesta annetun lain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi

Lausuttavan asian keskeinen sisältö:

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi hyvinvointialueesta annettua lakia, sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annettua lakia, pelastustoimen järjestämisestä annettua lakia ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisestä Uudellamaalla annettua lakia. Esityksen mukaan hyvinvointialueiden ja valtion välisiä neuvottelukuntia ja neuvotteluita sekä valtioneuvoston asettamia valtakunnallisia strategisia tavoitteita koskevat säännökset yhtenäistettäisiin ja niitä koskeva sääntely siirrettäisiin sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetusta laista ja pelastustoimen järjestämisestä annetusta laista hyvinvointialueesta annettuun lakiin.

Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueen lausunto:

Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue Pohde kiittää mahdollisuudesta antaa kirjallinen lausunto asiassa eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle.

Hyvinvointialueiden toiminnallinen ja taloudellinen tilanne on uudistuksen toimeenpanon ensimmäisinä vuosina erittäin haastava. Toiminnallisesti hyvinvointialueita haastavat osaajavaje niin sosiaali- ja terveydenhuollon kuin pelastusalan eri ammattiryhmien osalta, kuten myös koronapandemian, vuoden 2022 työtaistelutoimenpiteiden sekä pahentuneen osaajavajeen myötä kasvanut hoitovelka. Taloudellisesti hyvinvointialueet ovat erittäin haastavassa tilanteessa ja vuoden 2023 tilinpäätösten ennakkotietojen perusteella arvioituna hyvinvointialueiden yhteenlaskettu alijäämä on n. 1,4 miljardia euroa. Toimintaympäristön osin vaikeasti ennakoitavien muutosten (esimerkiksi poikkeuksellisen merkittäviä kustannuskasvuja sisältävä palkkaratkaisu, kiihtynyt inflaatio ja kasvaneet ostopalvelukustannukset,

VNA perustuvat voimakkaasti kohonneet kunnilta ja kaupungeilta vuokrattavien kiinteistöjen vuokrakustannukset) vuoksi lainsäädäntöön perustuva periaate siirtyvien toimintojen ja siirtyvän rahoituksen vastaavuudesta ei toteudu. Rahoitus ei myöskään riittävällä tavalla huomioi alueiden erityiskysymyksiä esimerkiksi mittaviin rakennusinvestointeihin ja niiden taloudellisiin vaikutuksiin liittyen. Valtion hyvinvointialueille osoittama, lainsäädäntöön perustuva rahoitus ei mahdollista siirtymäkauden aikana eikä sen jälkeenkään toiminnallisesti eikä palvelurakenteiden osalta toiminnan jatkamista ennallaan, vaan toimintaa ja palvelurakenteita on uudistettava mahdollisimman nopeasti ja määrätietoisesti. Näin ollen toiminnan ja talouden yhtenäinen ja tiiviisti yhteensovitettu ohjaaminen on hyvinvointialueiden näkökulmasta välttämätöntä.

Hyvinvointialueiden ohjauksen yhteensovittaminen on hallitusohjelman mukaan tarkoitus säätää valtiovarainministeriö tehtäväksi. Ministeriöiden hyvinvointialueiden ohjauksen kokonaiskoordinointi ja yhteensovittaminen niin sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastusalan palveluiden kuin hyvinvointialueiden talouskehyksen osalta on tarkoituksenmukainen ja suorastaan välttämätön tavoite ja yhtenäisen ohjauksen vahvistamiseksi lausuttavana oleva ehdotus neuvottelukuntien yhdistämisestä nähdään tarkoituksenmukaiseksi tavoitteeksi. Samoin valtakunnallisten tavoitteiden yhtenäistäminen on tarkoituksenmukaista. Ministeriöiden ohjauksen yhteensovittaminen mahdollistaa myös ohjauksen yhdenvertaisuuden eri hyvinvointialueiden välillä nykyistä paremmin.

Lakiehdotuksen perusteluosion kohdassa 4.2. (Pääasialliset vaikutukset) todetaan: ”Ohjaavien ministeriöiden tulisi toimia ohjauksessa tiiviimmässä keskinäisessä yhteistyössä mikä vähentänee toiminnallisen ja taloudellisen ohjauksen välistä ristiriitaa.” Edelleen myöhemmin todetaan: ”Jos muutoksella onnistutaan vähentämään toiminnallisen ja taloudellisen ohjauksen välistä ristiriitaa, hyvinvointialueilla on paremmat mahdollisuudet sopeuttaa ja uudistaa toimintaansa siten, että hyvinvointialueiden rahoituksesta annetun lain (617/2021) mukainen rahoitus ja myös saatavilla oleva työvoima riittävät asukkaiden tarvitsemien palveluiden järjestämiseen.” Lainsäädäntömuutoksilla tavoiteltavat em. pääasialliset vaikutukset ovat tarpeellisia ja tarkoituksenmukaisia. Olennaista on varmistaa, että

säädöspohja tarjoaa riittävät välineet ja kannustimet hyvinvointialueiden ohjauksen yhtenäistämiseen tavoitteiden mukaisesti.

Ehdotuksen mukaan hyvinvointialuelain §12 mukaan "Julkisen talouden suunnitelma ja valtioneuvoston asettamat julkisen talouden finanssipoliittiset tavoitteet ohjaavat ministeriöitä niiden valmistellessa hyvinvointialuetta koskevaa lainsäädäntöä ja ohjausta." Hyvinvointialueiden toiminnan ensimmäinen vuosi 2023 on jo osoittanut, että hyvinvointialueille siirtyneet palvelurakenteet ja palveluiden/etuisuuksien myöntöperusteet eivät vastaa hyvinvointialueiden rahoitusta. Käytännössä lausuttavana olevan lakimuutoksen §12 tarkoittaa, että sosiaali- ja terveysministeriö ja sisäministeriö joutuisivat väljentämään finanssipoliittisten tavoitteiden ohjauksen mukaisesti voimassa olevaa lainsäädäntöä. Huolena on, riittävätkö yhteiset kansalliset tavoitteet, toimialarajat ylittävät neuvottelut hyvinvointialueen kanssa sekä yhteinen hyvinvointialueneuvottelukunta yhdistettynä em. hyvinvointialuelain §12 mukaiseen julkisen talouden suunnitelmaan ja valtioneuvoston finanssipoliittisiin tavoitteisiin ohjaamaan substanssilainsäädännön valmistelua ja uudistamista riittävästi siten, että toiminta ja talous ovat realistisesti yhdistetyt toisiinsa, etenkin kun lain §12 yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan, että "ohjauksella ei voitaisi sivuttaa laissa säädettyjä oikeuksia ja velvoitteita ja siinä tulisi luonnollisesti ottaa huomioon perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen sekä muut hyvinvointialueiden tehtäviä koskevat politiikkatavoitteet, vaikka valtioneuvoston päättämät finanssipoliittiset tavoitteet lisättäisiin pykälään".

Yhteenvetona todetaan, että lakiehdotuksen päätavoite hyvinvointialueiden kansallisen ohjauksen yhtenäistämisestä on oikea. Keinoina ohjauksen yhtenäistämiseen valtakunnallisten tavoitteiden ja neuvottelukuntien yhdistäminen sekä toimialarajat ylittävät yhteiset neuvottelut hyvinvointialueiden kanssa ovat oikeansuuntaisia. Huolenaiheena hyvinvointialueiden lakisääteisten palveluiden järjestämis- ja tuottamisvelvoitteen sekä hyvinvointialuelain sekä rahoituslain reunaehtojen yhdistämisen osalta edelleen on, yhdistyykö toiminta ja talous realistisella tavalla hyvinvointialueiden ohjauksessa ja onko ehdotetussa muodossa hyvinvointialuelain §12 riittävän vahva ohjaamaan sosiaali- ja

terveysministeriötä ja sisäministeriötä niiden valmistellessa hyvinvointialueita koskevaa lainsäädäntöä hyvinvointialuetalouden kannalta kestävälle pohjalle tai onko vaihtoehtoisesti valtiovarainministeriöllä mahdollisuus viestiä valtioneuvostolle julkisen talouden suunnitelman ja julkisen talouden finanssipoliittisten tavoitteiden olevan ristiriidassa hyvinvointialueita ohjaavan substanssilainsäädännön ja lakisääteisten velvoitteiden kanssa.

Ilkka Luoma
Hyvinvointialuejohtaja